

Årringen 2015

Annual Review No 19 of The Arboretum &
Botanical Gardens, University Museum of
Bergen, The University of Bergen

ISSN: 0809-5213

Journal home page:

<https://www.uib.no/universitetshagene/66488/%C3%A5rringen>

Bokmelding

Norske Klosterplanter – Levende kulturminner fra middelalderen – Per Arvid Åsen

Dagfinn Moe, Universitetsmuseet, Universitetet i Bergen,
postboks 7805, 5020 Bergen (e-post: dagfinn.moe@uib.no)

Per Harald Salvesen, Universitetshagene, Universitetet i Bergen,
Mildevegen 240 5259 Hjellevstad (e-post: persalvesen@uib.no)

To cite this article: Moe, D. & Salvesen, P.H. 2016. – Bokmelding:
Norske Klosterplanter – Levende kulturminner fra middelalderen – Per
Arvid Åsen. – Årringen 2015 (19): 133–134.

Published May 2016

Bokmelding

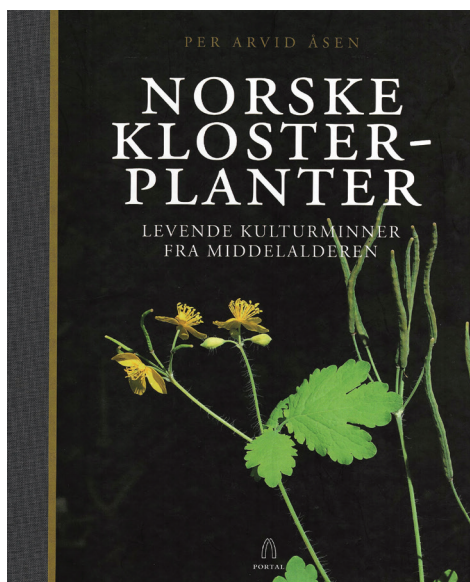
Norske Klosterplanter – Levende kulturminner fra middelalderen – Per Arvid Åsen (illustrert med egne fotografier), 336 s. Ugitt av Portal forlag, Kristiansand (2015, ISBN 9788283140378). Kr 398.-.

La det være sagt med én gang: Dette er et storverk! Den dokumenterte historien om når og hvordan planter kom til Norge, er i de fleste tilfeller skuffende kort. Få arter kan følges tilbake før reformasjonen, og ruinene av klostrene – som ofte har lite å fortelle – har gitt rom for spekulasjoner. Botanikere har forsøkt å spinne videre på fortellingen i Hamarkrøniken om pilegrimer og munkesom brakte hjem planter fra sørlige strøk, men bevis for at middelalderens hagedyrking tilførte vår flora nye arter, har vært vanskelig å fremskaffe. I tillegg gir litteraturen lite eksakt informasjon om saken. Den er skrevet etter reformasjonen, og har ofte måttet koke suppe på en spiker som er utkøkt fra før, for å sitere Knut Fægri. Dertil var de arkeologiske undersøkelser i tidligere tider lite aktpågivende overfor mulige planterester, pollen mm.

Det er derfor mer enn modig av Per Arvid Åsen å gi seg i kast med problematikken på nytt i bokverket *Norske klosterplanter*. Forfatteren gjennomgår det lille som finnes, og finner noen viktige referansepunkter, men mangelen på undersøkelser står i kontrast til situasjonen i Danmark og England, der det er gjort viktige funn ved klostrene.

I mangel av kilder og fossile rester, undersøker forfatteren i detalj eksisterende forekomster av antatte klostervekster ved ruinene. Han har gjennom en årrekke besøkt alle kjente klosterlokalteter både én og i noen tilfeller flere ganger, og presenterer den til dato grundigste studie vi kjenner til. Til støtte har forfatteren benyttet de offentlige herbariene i Norge der de eldste innsamlingene er fra 1700-tallet. Her finnes både dyrkede vekster som har overlevd og ugras som fulgte med hagedyrkerne på lasset. Et vanskelig dilemma blir å avgjøre hvilke vekster som ble dyrket aktivt og hvilke som kan sies å være følgearter. Åsen følger en bred tilnærming og antar at mange vekster vi i dag oppfatter som plagsomme ugras, tidligere var brukt som nytteplanter.

Første del av boka tar for seg de 31 klostrene i Norge (inkludert Bohuslen) ordnet i de middelalderske bispedømmer, og bruker tidligere riksantikvar Christian C. A. Langes fine omtaler fra 1856 som innledning i omtalen av hvert kloster. At-

mosfæren er gitt, og vi følger forfatterens vandring blant ruinene. På denne måten får han anledning til å male det store bildet, og tilføyer mange egne, nye observasjoner. Dataene gjør det også mulig å sammenligne funn mellom klostre. Dette igjen gir et vesentlig bedre grunnlag for drøfting av plantenes historie enn tidligere. Det store problemet er like fullt å avgjøre om og i tilfelle hvilke arter som mot alle odds kan ha overlevd ved klosterruinene siden før reformasjonen. Som boka viser i sin grundige gjennomgang også av det som finnes skriftlig om klostrene, ble de i flere tilfeller anlagt der det allerede var aktivt hagebruk. Dertil, og vel så vanskelig å skille ut, er følgene av det ofte omfattende hage- og jordbruket som ble utøvet på klostergrunn etter reformasjonen. Enkelte planter kan være kommet inn lenge før klostervesenet, og mange kan utmerket godt ha innvandret senere – kanskje flere ganger.

Siste del av boka gir en gjennomgang av de artene forfatteren anser som mulige klosterrelikter, og gjennomgår tilgjengelige kilder om dem tilbake til faraoene og klassiske forfattere. Tro og overtro preger mye av den tidlige omtalen, men han makter å illustrere og synliggjøre hver enkelt arts historie i vår kulturkrets. I motsetning til tidligere forfattere, begrenser Åsen seg til å sannsynliggjøre om planter kan stamme fra klostertiden. Han klarer her å skille overbevisende mellom to arter tidligere prof. Knut Fægri antok som (de eneste) sikre klosterplanter: mesterrot (*Peucedanum imperatoria*) og murtorskemunn (*Cymbalaria muralis*). For mesterrot finnes rikelige belegg for at den har vært dyrket ved klostrene – og kan være kommet hit av den grunn. Murtorskemunn derimot, følger trolig klosterruiner rett og slett fordi den trives med slike murer, og må være kommet inn i nyere tid.

Middelalderens plantenavn er ofte ikke de samme vi bruker i dag, og stort sett er forfatteren svært presis i sin omgang med navnene. Som han også viser, er det mange dunkle kroker i den gamle litteraturen. Eksempelvis ordet 'eple'. En eplegard (hage) kan antakelig ofte også ha vært en frukthage, hvor kirsebær, plommer o.a. kunne inngå. Sågar hasselnøtter har skjult seg bak 'eple'-navn, jfr. også granateple og jordeple (potet). Et par steder er vi litt i tvil om forfatteren ikke ser fruktene for bare epler. Det ville i et så omfattende arbeid som det foreliggende være merkelig om vi ikke også fant en og annen tyrkleif, og språk som hist og her kunne vært strammet litt opp, men dette svekker ikke på noen måte et meget velskrevet og fremfor alt forbilledlig grundig verk. I 2. utgaven, som allerede er kommet, er dessuten mye av dette rettet opp! Vi er aldri i tvil om hvor forfatteren har sine opplysninger fra, med noter til hvert kapittel og generelle referanser bak i boka.

Per Arvid Åsen nøyer seg for øvrig ikke med å skrive bok, han har også anlagt en klosterhage ved Agder naturmuseum og botaniske hage i Kristiansand der planter egenhendig samlet i Norge stilles ut. Hagen ble innviet av den katolske prest monseigneur Torbjørn Olsen ved en vakker seremoni 13. juni 2015.

Det skulle vel være unødvendig å si at boka anbefales på det varmeste!

– Dagfinn Moe og Per Harald Salvesen